

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

Målstyrningen av den svenska skolan

- blev det någon skillnad?

Författare: Anders Ullberg
Uppsats Soc 346, 41-60p, 10p
Höstterminen 2004
Handledare: Bo Isenberg

Abstract

Författare: Anders Ullberg

Titel: Målstyrningen av den svenska skolan - blev det någon skillnad?

Uppsats: Soc 346, 41-60p, 10p

Handledare: Bo Isenberg

Sociologiska institutionen, Lunds universitet, höstterminen 2004

I mitten av 1990-talet ersattes den svenska skolans direktiv om hur undervisningen skulle gå till med en beskrivning av vilka resultat och mål som skulle uppnås. Syftet med denna uppsats var att öka förståelsen för hur några lärare upplevde hur skolarbetet hade påverkats av att den svenska barn- och ungdomsskolan övergått från att vara regelstyrd till att vara målstyrd. Sex lärare med lång erfarenhet intervjuades. De timslånga intervjuerna spelades in på band och transkriberades sedan. Resultaten från dessa intervjuer analyseras sedan hermeneutiskt utifrån Webers rationalitetsteori och Foucaults maktbegrepp regementalitet. Lärarna tyckte inte att målstyrningen hade lett till en effektivare skola där eleverna lär sig mer. Lärarna trodde inte heller att lärandet hade blivit mer lustfyllt, att skolarbetet blivit roligare för eleverna. De intervjuade lärarna uppgav att både de och eleverna kände sig mer stressade. De som hade förlorat mest på skolans övergång till målstyrning var de svaga eleverna, som av någon anledning hade svårt att nå målen för att bli godkända. Deras problem hade därigenom förtydligats på ett för dem negativt sätt.

Nyckelord:

grundskolan, gymnasieskolan, målstyrning, regelstyrning, målrationalitet, regementalitet.

Innehåll

Bakgrund	4
En förändrad skolordning	4
Tidigare debatt och forskning	5
Min förförståelse	6
Syfte	8
Teori	9
Webers målrationalitet	9
Foucault om makt och styrning	10
Metod	13
Kvalitativ metod	13
Hermeneutik	13
Urval	14
Genomförande	15
Reliabilitet och validitet	15
Resultat och analys	17
Föreställningskartorna	19
Effektivare undervisning?	19
Lustfyllt lärande?	20
Stressigare skola?	21
Vinnare och förlorare?	22
Sammanfattning	23
Avslutande reflektioner	24
Förslag till vidare forskning:	26
Referenser:	27
Litteratur:	27
Internetkällor:	27
Bilaga	

Bakgrund

En förändrad skolordning

Innan det svenska skolsystemet började omorganiseras i början av 1990-talet var det uppbyggt av en omfattande hierarki av myndigheter och beslutsordningar: Under Utbildningsdepartementet fanns Skolöverstyrelsen som en central myndighet. På den regionala nivån fanns i varje län en länskolnämnd. Kommunerna hade sina skolförvaltningar som organiserade skolorna i rektorsområden för administration på den lägsta nivån. Under loppet av några år förändrades sedan hela styrningen av den svenska skolan. (Utbildningsdepartementet, 1985).

Huvudansvaret för grund- och gymnasieskolan förflyttades från staten till kommunerna 1991. Den centrala skolmyndigheten Skolöverstyrelsen halverades och blev Skolverket. Länskolnämnderna och större delen av kommunernas skolförvaltningar avskaffades. Varje skola fick en egen rektor, vilken fick överta en mängd av det ansvar och de funktioner som de borttagna myndigheterna tidigare hade haft. Nya läroplaner kom i mitten av 1990-talet och betonade det lokala styret och elevernas eget ansvar för sin skolgång. Lärarna fick fler arbetsuppgifter och utökade ansvarsområden. Föräldrarna fick en viktigare roll i skolan. (Utbildningsdepartementet, 1998). Tanken var att besluten över skolans verksamhet skulle decentraliseras från statliga centrala myndigheter ända ner till kommunen och den enskilda skolan. Staten skulle inte styra verksamheten med centrala regler för genomförandet, utan endast ange mål som skulle uppnås. Uppfyllelsen av dessa mål skulle sedan kunna kontrolleras och utvärderas. (Utbildningsdepartementet, 1985, 1992, 1994 och 1998).

Denna decentralisering under de föregående decennierna hade föregåtts av läroplansförändringar. Läroplanen Lgr69 fyllde med sina bilagor närmare en hyllmeter. 1980 hade läroplanen krympt till en ordinär bok och några häften med kommentarmaterial. (Skolöverstyrelsen, 1980). När sedan läroplanen Lpo94 kom så trycktes den som ett tunt häfte och kursplanerna presenterades i ett lite större häfte. Kommunerna skulle sedan komplettera med skolplaner och skolorna med lokala arbetsplaner. (Richardson, 1990)

Skolorna som tidigare haft ett slags halvstatligt huvudmannaskap blev helt kommunaliserade. Decentraliseringen gällde till exempel även lärarnas löner som nu skulle

betalas med kommunala pengar och sätts individuellt till skillnad mot de automatiska lönehöjningar som reglerades i det tidigare centrala avtalet.

Denna helt omvälvande förändring av i stort sett alla villkor för den svenska barn- och ungdomsskolan påverkade förstås undervisningen och elevernas situation dramatiskt. Eller gjorde den det? Det var väl en av tankarna med alla dessa reformer, att skolan skulle bli bättre? Vilka tankar låg bakom, hur gick resonemanget kring målstyrning på den tiden? Här följer några av dessa resonemang.

Tidigare debatt och forskning

Målstyrning som medel för att generellt uppnå ökad effektivitet i olika organisationer framfördes av Gunnar Pihlgren och Arne Svensson 1989. Gunnar Pihlgren är samhällsvetare och civilekonom och Arne Svensson är civilekonom. Enligt dem är målstyrning den styrform som ger den största handlingsfriheten för organisationens medarbetare. De beskriver en process där formuleringen av konkreta mål sker mellan medarbetare och närmast överordnad chef. Det är viktigt att denna process sker i dialogform och att man följer upp hur målen uppfylls.

Den yttre effektiviteten ökar ”genom att man uppmuntras att identifiera ’kunden’ och utgå från detta kundperspektiv vid formuleringen av målet. Vidare tvingas man att bryta ned överordnade mål mer systematiskt och skapa en större målklarhet på de olika organisatoriska nivåerna.” Den inre effektiviteten ökar ”genom de belöningar som en hög måluppfyllelse medger och genom en höjd motivation till följd av ett ökat manifesterat intresse från överordnade” (Pihlgren, Svensson, 1989, s.40).

Denna optimistiska syn på målstyrning kritiserades redan 1991 av Björn Rombach, forskare vid Handelshögskolan i Stockholm. I boken *Det går inte att styra med mål*, ifrågasätter han målstyrning i offentlig sektor. Målstyrningen var då en omtalad och uppskattad teknik för styrning, men Rombach menade att det mest var prat och att målstyrning skulle komma att visa sig vara ännu en i raden av populära men ineffektiva försök att styra. (Rombach, 1991)

Rombach avgränsar målstyrningen från andra styrtekniker: ”Utmärkande för målstyrning är att formulering av mål, målbeslut och uppföljning av mål aktivt används för att försöka nå

... mål. En rad tekniker finns för att styra mot mål. Målstyrning skiljer sig från dessa genom att vara den enda teknik där man styr mot målen med hjälp av målen” (Rombach, 1991, s.31). Han framför även fyra argument mot målstyrning i offentlig sektor: 1. Teknikens effekter är osäkra. 2. Vi har bättre tekniker. 3. Vi kan inte använda tekniken. 4. Tekniken verkar ogenomtänkt. (Rombach, 1991, s.106-109)

Ett knappt decennium senare började kritik dyka upp mot utvecklingen av skolan. Rune Romhed, verksam vid Göteborgs universitet, ifrågasatte målstyrningen av skolan i Styrning på villovägar (Alexandersson, 1999). Romhed varnade för att målstyrningens karaktär är främmande för och motverkar den svenska skolans tradition som demokratisk fostrare. ”Det rör sig om styrningsformer och tankesätt som – ofta utan kritisk prövning och närmare eftertanke - hämtats från det privata näringslivet, vars värdebas och handlingsnormer ofta skiljer sig från den offentliga skolans” (Romhed, 1999, s.130).

Även den inre pedagogiska verksamheten har påverkats av de förändrade formerna för styrning. Christina Gustafsson, professor i pedagogik vid Uppsala Universitet, har följt utvecklingen i en grundskola under 25 år. Trots till synes goda förutsättningar så kände sig eleverna 1996 mer styrda än tidigare, trots att ambitionerna hade varit att eleverna skulle få större inflytande över sitt arbete. Den intensiva pedagogiska diskussion som fanns på Gustafssons försöksskola under 1970-talet hade alltmer övergått till ett tekniskt hanterande av organisation. Detta ledde till en ökad pedagogisk osäkerhet hos lärarna. 1996 kände sig eleverna mer stressade, bland annat av att fokus mer än tidigare hade lagts på vad de producerade. ”Man kan säga att skolverksamheten styrdes mer av problem än av bakomliggande idéer. Fokus var i högre grad riktat mot undervisning och lärarperspektiv än inläring och elevperspektiv...” (Gustafsson, 1999, s.52).

Min förförståelse

Själv har jag de senaste 20 åren arbetat som lärare i grundskolan. Det mesta av den tiden har jag arbetat med elever i de tidigare åren. Jag har erfarenheter av skolan under flera läroplaner och har aktivt följt med i skoldebatten. Jag var också med som lärare vid implementeringen av den nya målstyrda skolan för ungefär tio år sedan och tyckte att det verkade bra. En sak som har förundrat mig genom åren är varför skolan har en så trög organisation. Varför är förändringar så svåra att genomföra? På senare år har diskussionen

om skolans problem ofta utgått ifrån att den styrs av mål. Jag ville därför undersöka hur övergången till målstyrning av skolan har upplevts på några olika sätt.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att öka förståelsen för hur några lärare upplever hur skolarbetet har påverkats av att den svenska barn- och ungdomsskolan övergått från att vara regelstyrd till att vara målstyrd.

Uppllever de att målstyrningen har gjort undervisningen effektivare?

Uppllever de att målstyrningen resulterat i ett mer lustfyllt lärande?

Uppllever de att målstyrningen har påverkat stressen i skolan?

Uppllever de att målstyrningen har några vinnare eller förlorare?

Teori

Här kommer jag att presentera två teoretiker som har arbetat med maktstrukturer och vad som styr mänskligt beteende. Deras teorier får sedan ligga till grund för uppsatsens avslutande analys. Båda gör sitt avstamp i en historisk betraktelse av samhällsutvecklingen från medeltiden och fram till våra dagar. Den första, Max Weber får bidra med sin teori om hur människors handlande har utvecklats, eller rättare sagt hur orsakerna bakom beteenden har förändrats genom århundradena. Den andre av teoretikerna är Michel Foucault. Han har behandlat maktens utveckling och väsen.

Webers målrationalitet

En av de klassiska sociologerna, Max Weber presenterade redan i början av det förra seklet sin teori om rationalitet. Hans analys av det moderna västerländska samhällets utveckling är fortfarande intressant och aktuell, även om den egentligen handlar om hur de bakomliggande orsakerna för mänskliga handlingar har förändrats ända sedan 1600-talet. Weber undersökte den rationaliseringsprocess som låg som grund för kapitalismens utveckling. Det rationella för en företagare är att uppnå sitt mål: optimal vinst. För detta behövs vissa medel. En tendens inom målrationaliteten är att man övergår till att betrakta medlen som mål. Ett exempel på detta är när den rationella byråkratin kan hålla fast vid sina stela regler och sin fasta organisation, trots att själva målet för verksamheten drabbas av denna stelhet.

I det rationella samhället har den tidigare helhetsskapande världsbilden med gemensam religion och gemensamt normsystem mist sin kraft. Den nya rationaliseringsprocessen får en egen central roll i samhället och människors liv. Det gemensamma rätta blir att vara rationell, att bortse från känslor och i stället handla med förnuft. Drömmar, etik, fantasier med mera, har blivit privatiserat och var och ens ensak. Detta ökar människans autonomi. Var och en kan nu ha sin egen uppfattning och får mer styra sitt eget liv. Men enligt Weber så expanderar samtidigt den beräknande rationaliteten i samhället.

Varför utför man en viss handling? Weber beskriver affektiva, traditionella, värderationella och målrationala grunder för handlingar. De tidigaste drivkrafterna bakom människors handlingar var affektiva och traditionella. Handlingar som har affektuellt ursprung är spontana och styrs av känslor. Handlingar som har traditionell grund motiveras

med att man gör som man alltid har gjort. Sedan kom det värderationella handlandet. Den värderationella grunden för en handling ger handlingen i sig ett värde, medan konsekvenserna av handlingen inte tillmäts betydelse. De värderationella bevekelsegrunderna för en handling är inte förhandlingsbara. De ligger fast i individens grundsyn, tro och övertygelse. Handlandet styrs av de viktiga ideal som man inte vill göra avsteg ifrån. (Weber, 1983)

De målrationella grunderna för handlande däremot, är rent kalkylerande och instrumentella och påverkar därigenom våra liv på speciella sätt. Dels påverkas vårt tänkande, vi tänker alltmer rationellt på tillvaron. Dels organiseras livet till rationella system i olika institutioner, yrkeslivet organiseras, affärlivet får sina rutiner, privatlivet rutats in och så vidare. Man utför en handling för att med den uppnå ett visst bestämt mål. Här handlar det om praktiska resultat, ett logiskt hanterande av mål och medel. Personen tar här främst ansvar för handlingarnas resultat (Weber, 1986)

Enligt Weber har denna utveckling mot målrationellitet gått för långt. Inte för att det ligger något fel i att människor planerar sina handlingar utifrån vilka konsekvenser de kan ha, utan för att det ökande inflytandet av instrumentell målrationellitet har skett på värderationellitetens bekostnad. Världen blir alltmer byråkratiserad och mindre mänsklig.

Denna förskjutning av handlingars orsaker har gett oss en annan syn på livet och naturen. Naturen förlorade sin mystik och förtrollning, när den började beskrivas med mätningar och förklaringar. Weber kallade denna process för en avtrollning (Entzauberung). Han menade att rationaliteten inte blir mänsklighetens öde, utan dess gissel. Den kommer inte att hållas ”mer kär än en järnbur i livets förtrollande trädgård”. (Zetterberg, 1986)

Foucault om makt och styrning

Michel Foucault har skrivit om maktens utveckling. Han går tillbaka till 1500-talet och följer samhällsutvecklingen fram till våra dagar. Han ser då hur den centrala enväldiga kungamakten stegvis har förändrats. Fokus har flyttats från härskaren och hans behov till befolkningen, som blir både medel och mål för statens insatser (Foucault, 2004). Men det betyder inte att kraften i styrningen har minskat. Makten finns visserligen inte längre centraliserad i institutioner eller personer, utan är nu spridd i olika tekniker. Den finns kvar,

men i annan form, bland annat i språket, i relationer och i förhållandet mellan makt och kunskap. (Hultqvist & Petersson, 1995) Med Foucaults begrepp regementalitet kan denna nya makt och styrning synliggöras. ”Kanske är det som är verkligt viktigt för vår modernitet – det vill säga för vår nutid – inte så mycket förstatligandet av samhället ... som ’regementaliseringen’ av staten ...” (Foucault, 2004, s. 80).

Självva ordet regementalitet [gouvernementalité] är sammansatt av orden gouvern och mentalite, alltså styrning och mentalitet. Det handlar om en inställning till maktens roll och hur makten fungerar. Förhållandet mellan makt och kunskap är centralt i Foucaults resonemang. Maktutövningen utövas alltid under inflytande av ”en inställning eller ett förhållningssätt till det som ska styras eller påverkas” (Hultqvist & Petersson, 1995, s. 26). Som grund till denna inställning har man en människosyn, sprungen ur en viss kunskap om vad människor är och om vad ett samhälle är. Foucault talar här om en ”vilja till sanning” – en vilja att veta (Foucault, 2002).

För att förstå hur vårt moderna samhälle styrs och förändras måste man studera olika slags maktförhållanden. Det handlar om en styrning som formar och reglerar människornas handlingar. Regementaliteten skapar människor som av egen kraft själva väljer att vara produktiva och nyttiga medborgare (Foucault, 2002).

Nikolas Rose menar att individens frihet är viktig i den regementalitet som finns i det liberala samhället. En del av liberalismen handlar om relationen mellan kunskap och styrning. Politiken måste därför utgå från fakta om de förhållanden som finns om människor och samhället. En annan del handlar om att individen är aktiv i en styrning av sig själv. ”Under det att välfärden försökte styra genom samhället, så ställer den avancerade liberalismen frågan huruvida det skulle vara möjligt att styra utan att styra samhället, det vill säga styra genom autonoma aktörers reglerade och beräknliga val...” (Rose, 1995, s.57). Individen blir därigenom ett subjekt och får sin identitet och sin personlighet genom de maktrelationer som råder. Det handlar om hur vi förstår oss själva, hur vi görs till subjekt och om hur vi gör oss själva till subjekt. Utifrån en gemensam kunskap, förutsätter dessa maktrelationer att våra liv präglas av likhet, enhetlighet och kontinuitet (Dahlberg, 2002).

Foucault talar även om den ”disciplinära makttypen” och att den också finns i skolan. Denna typ av makt rymmer tekniker för att öka produktionen och då inbegriper han även produktion av vetande och färdigheter i skolan. Det handlar om samma disciplinära makt som finns till exempel i en fabrik där ägaren vill ha så mycket makt som möjligt och samtidigt hög produktion. Detta kan åstadkommas genom att isolera individerna. De blir då mer hanterliga och man kan, med Foucaults ord ”minska det som gör massfenomenen ’nyttovidriga’” (Hörnqvist, 1996, s.88).

Foucault beskriver ofta sina tankar om makt lite drömskt, med nästan magiska metaforer, ja det blir som en filosofisk lyrik:

”Liksom maktrelationernas nät till sist bildar en tät väv, som går tvärs igenom apparaterna och institutionerna utan att riktigt ta fäste där, går också motståndspunkternas svärm tvärs igenom samhällsskikten och individerna. Och det är säkert den strategiska kodningen av dessa motståndspunkter som möjliggör en revolution, ungefär på samma sätt som staten vilar på den institutionella integreringen av maktförhållandena” (Foucault, 2002, s. 106).

Metod

I detta kapitel kommer först en beskrivning av den metod jag valt för min undersökning och varför jag valt just den. Därefter följer en beskrivning av hur jag har gått tillväga när jag har genomfört insamlingen av mitt eget material. I kapitlet *Resultat och analys* följer sedan en sammanfattning av mina resultat, samt en reflekterande diskussion kring resultaten i förhållande till de teorier jag skrivit om i tidigare kapitel.

Kvalitativ metod

Jag har använt en kvalitativ hermeneutisk metod för min undersökning. I den kvalitativa metoden använder man, till skillnad från den kvantitativa, inte statistik och matematiska verktyg för att samla in, bearbeta och presentera information. De kvalitativa metoderna "... inbegriper eller resulterar i verbala formuleringar, skrivna eller talade. Utsagor sker verbalt och instrumenten består av det traditionella 'ordet'." (Merriam, 1994, s.31) En kvalitativ ansats i en studie kan sägas vara induktiv, till skillnad från deduktiv. Jag ställer inte upp någon hypotes som jag vill ha prövad, utan ställer frågor som ger förklarande svar, dvs en induktiv metod. "Deduktivt inriktade forskare hoppas finna information som passar in på en teori, medan induktiva forskare vill hitta en teori som kan förklara den information de har." (Merriam, 1994, s.33)

Jag har valt att använda en kvalitativ metod för att få en förståelse för hur några lärare har upplevt hur skolarbetet har påverkats av övergången från en regelstyrd till en målstyrd skola. Med hjälp av denna metod får mina intervjuer en annan och betydligt djupare kunskap i frågan än vad en större statistisk undersökning hade kunnat ge. Min bedömning var att uppsatsens syfte och frågeställningar krävde en kvalitativ metod, eftersom det är svårt att få fram känslor, åsikter och resonerande samband i en statistisk kvantitativ studie.

Hermeneutik

Hermeneutik innebär att man tolkar och försöker förstå. Hur kan man översätta vad någon annan säger till något som jag kan förstå? Ja egentligen gör ju alla människor en tolkning av sin egen verklighet. Så här handlar det om två tolkningar för att förstå, där min uppgift blir att tolka och förstå intervjupersonernas förståelse för sin verklighet.

Hermeneutiken var från början en lära om tolkning av texter, en hjälpvetenskap för filosofi och teologi. Hans-Georg Gadamer beskriver den moderna hermeneutiken i sin bok *Sanning och metod*. Där utvecklar han det hermeneutiska betraktelsesättet till att även omfatta tolkning och förståelse av sådant som konst, sociala företeelser mm. Han förklarar hur vår tidigare förståelse är viktig för hur vi uppfattar och tolkar en företeelse. Denna förförståelse förändras varje gång vi använder den för att förstå något nytt (Gadamer, 1960, 1997). Gadamer använder begreppet horisont för att förklara hur detta går till. ”Därmed avses den synkrets, som omfattar och omsluter allt det, som är synligt från en bestämd punkt. Använt på det tänkande medvetandet kan vi så tala om en trång horisont, om möjlig vidgning av horisonten, om att öppna nya horisonter etc.” (Gadamer, 1960, 1997, s. 149). När man har en horisont som man är medveten om ökar förståelsen för det som finns innanför denna horisont. Om man inte känner sin horisont, så fokuserar man bara på det som man har allra närmast. I kommunikationen med andra människor möts de olika horisonterna och smälter samman.

För att man ska kunna förstå och tolka en intervjuad persons upplevelser, situation och tankegångar, så är alltså den egna förförståelsen mycket betydelsefull. Som forskare är det viktigt att känna till sin egen förförståelse och sedan medvetet hålla den borta från alla moment i arbetet. Under arbetet med denna uppsats har jag å ena sidan haft en stor fördel av att själv ha en lång erfarenhet av att arbeta som lärare. Men å andra sidan har jag förstås hela tiden varit medveten om hur viktigt det är att hålla mina egna erfarenheter och åsikter utanför hela intervjuundersökningen.

Urval

Mitt syfte med intervjuerna var att försöka förstå hur skolans förändringar upplevts av några lärare. Dessa förändringar skedde för ungefär tio år sedan. Ett kriterium vid urvalet av mina intervjupersoner var därför att de skulle ha arbetat ungefär lika länge som lärare i skolan även innan den förändrades. Jag tillfrågade alltså bara lärare som hade arbetat sedan i början av 1980-talet, eller längre. Jag tillfrågade lärare vid en studiedag för gymnasielärare, vid ett fackligt möte, samt i personalrummet på en grundskola. Sex lärare från olika skolor var villiga att medverka vid mina intervjuer.

Genomförande

Mitt förhållningssätt under intervjuerna har präglats av en aktiv återhållsamhet. Jag har använt en strukturerad intervjuguide för att själv ha som utgångspunkt, i praktiken en ”fusklapp” för att inte missa något jag ville ha med. Samtidigt har den intervjuade personen själv fått associera och föra samtalet vidare efter vissa spår. Ibland har jag fått hejda resonemanget när det har spårat iväg åt alldeles fel håll.

Intervjuerna varade i cirka 60 minuter vardera. De baserades på en i förväg framställd intervjuguide (se bilaga). De spelades in på band och transkriberades sedan ordagrant. För att fördjupa min kunskap om intervjupersonens förståelse av ämnet använde jag metoden att tillsammans rita en föreställningskarta. Det är som en slags Mind Map, där personens föreställningar om de aktuella begreppen, samt förhållandena mellan dem kartläggs grafiskt och därigenom förtydligas. Jag använde självhäftande Post-It-lappar för att skriva ned begrepp och variabler på. Dessa lappar kunde sedan flyttas runt på ett stort blädderblockspapper, tills intervjupersonen blev nöjd med sin bild av det som han/hon ville beskriva. För att förtydliga kategorier och samband ritade vi även med färgade pennor på blädderblockspapperet. (Karlstads Universitet, Internet 2004-04-25) Själva processen med föreställningskartorna har jag inte hittat något sätt att återge skriftligt här. Intervjupersonens arbete med att göra sin grafiska föreställningskarta fungerade dock som ett mycket bra verktyg för att snabbt få igång resonemanget kring frågorna och att strukturera samtalet.

Reliabilitet och validitet.

Den yttre validiteten är förstås alltid ett problem vid kvalitativa undersökningar. I vilken grad kan resultaten generaliseras till en större population? Kan resultaten antas representera en större verklighet? Det kan man inte göra utifrån ett fåtal intervjuer. (Merriam, 1994) I min studie har jag stärkt den yttre validiteten genom att välja ut intervjupersoner med lång erfarenhet som lärare både före och efter den studerade förändringen. Skolverkets nationella utvärdering, som kom i samband med uppsatsens slutförande visar i sina resultat många likheter med de jag har fått fram. Det kan man se som ett stöd för en yttre validitet i mina intervjuer. Den yttre validiteten kan dock aldrig bli särskilt hög i sådana här studier. Däremot blir den inre validiteten vanligtvis hög vid intervjuundersökningar. En tydlig fråga och ett tydligt uttömmande svar ger för det mesta en tydlig bild av vad intervjupersonen menar. I mina intervjuer har samma fråga tagits upp under flera varv: Först i ett

uppvärmningsprat kring begreppen. Därefter har intervjupersonen placerat ut sina lappar med begrepp på det stora papperet. Sedan har vi fortsatt resonemanget och då ofta återkommit för tredje gången till samma begrepp. Därigenom har jag fått en tydlig bild av intervjupersonens föreställningar eftersom de återkommit från olika associationsbanor.

Denna metod höjer också reliabiliteten. Reliabilitet är den aspekt av ett resultat som anger tillförlitligheten i den aktuella metoden. (Merriam, 1994) I min undersökning tänkte jag på reliabiliteten redan när jag konstruerade min intervjuguide. Jag tänkte på att frågorna i sig själva inte skulle kunna leda svaren i någon viss riktning. Under intervjun försökte jag några gånger kontrollera detta genom att ställa följdfrågor för att upptäcka sådana effekter. Reliabiliteten ökade betydligt genom att jag spelade in alla intervjuer på band. Dessa inspelningar transkriberade jag sedan ordagrant, vilket gav mig en effektiv och detaljerad repetition av och sedan en bra överblick av intervjuernas innehåll.

Det finns en risk att intervjuaren genom sin person och sitt sätt att vara försämrar intervjuundersökningens reliabilitet. Jag har förstås varit medveten om detta och ansträngt mig att vara relativt formell, men ändå intresserad. Att jag har presenterat mig själv som verksam lärare i grundskolan, och att jag har liknande erfarenheter som de jag intervjuat har förstås påverkat intervjuerna på olika sätt. Jag tror dock att den viktigaste effekten av detta är att den intervjuade läraren känt en trygghet och fått det lättare att berätta, när en annan lärare har suttit och lyssnat. En av de intervjuade lärarna, Diana arbetar på samma skola som jag. Det kan misstänkas försämra resultatet, men jag bedömer att det inte gjorde det.

Resultat och analys

I detta avsnitt går jag igenom svaren på de frågor jag har ställt. Jag analyserar de svar jag har fått i intervjuerna utifrån de teoretiska begrepp som jag har tagit upp i teorikapitlet.

De sex intervjuade lärarna har alla lång erfarenhet av den svenska barn- och ungdomsskolan både före och efter övergången till målstyrning. Här presenteras de med fingerade namn:

Arne arbetar för närvarande med invandrarelever på gymnasieskolans individuella program. Han har tidigare arbetat på grundskolan med elever i de senare åren. Han ser fördelar med den nya skolan, men upplever konsekvenserna av målstyrningen som att arbetet har blivit hårdare och mer pressande för både personal och elever. Lärare blir utbrända och eleverna har olika förutsättningar.

Arne: "Det är ju fördelar med målstyrningen också. Det är bra att man vet vart man ska nå."

A: "Så för vissa har det blivit effektivare?"

Arne: "Ja det kan jag tänka mig. Det kan ju vara så att... vissa får ett överläge i och med målstyrningen, men för många... Det blir någon slags utslagning."

Bengt är till största delen idrottlärare för elever i grundskolans senare år. Han undervisar sedan några år även i andra ämnen. Han tycker att ämnet idrott har blivit tydligare och bredare av de nya kursplanerna med mål:

Bengt: "...Sen har det blivit mera. Det har nog blivit noggrannare nu sedan målstyrningen... att om du ser på mapparna vi har här så har vi tio moment som vi kör. Och då försöker vi nog att uppfylla inom varje moment här de mål som vi har blivit tillsagda att nå."

A: "Jaha. så det blir tydligare?"

Bengt: "Ja jag tycker nog det. Så gjorde vi då med de här momenten. Vi försöker att göra det här under ett läsår och under en längre tid, under sjuan, åttan och nian, som jag har. Man går igenom allting. Så det har kanske blivit lite lättare. Tydligare."

Läroplanen har fått många fler och andra moment som breddar både undervisningen och lärarnas syn på eleverna som individer. Bengt tycker att det har blivit roligare i skolan, både för lärare och elever.

Anna är språklärare och arbetar med elever i grundskolans senare år. Hon ser målstyrningen som en källa till stress. Lärarna blir stressade av att eleverna ska uppnå mål. Det leder till att "provhysterin har ökat", säger hon, "man försöker så att säga måluppfylla det via prov." "Det talas väldigt mycket i betygstermer. På det sättet har en stress ökat bland eleverna." Anna anser inte att skolan har blivit trevligare. Några elevkategorier har fått mer koll på sin studiesituation med hjälp av målen, men de flesta fungerar som de alltid har gjort. "Men för alla de barn som har det något struligt omkring sig, för dem har det inte blivit bättre, utan det har blivit sämre." tycker Anna.

Birgit arbetar på gymnasiet som specialpedagog och anser att den gamla gymnasieskolan var lugnare och man arbetade för en helhet på ett helt annat sätt. Skolan har blivit mer stressande: "Det är en stress kring alla de här målen... både hos lärare och elever. Lärarna är oerhört stressade av tiden... alltså av målen... att man ska hinna nå alla mål, vilket vi vet är jättesvårt ibland." Birgit tycker vidare att studierna blir stressiga och urvattnade när målen bryts ned till betygskriterier. "Det har blivit mycket mer bebyggsfixerat efter det här." Man diskuterar mål med eleverna, men eleverna lär sig inte mer i detta nya system. Birgit tycker inte heller att skolan har blivit roligare.

Carina arbetar som språklärare för elever i grundskolans senare år. Hon tycker att skolan har blivit tydligare i och med målstyrningen. Det känns också mer seriöst att arbeta när man har mål. Men pressen har ökat, mest på svaga elever. "Vi jagar dem väldigt mycket och det är väl bra, för skolan vill att de ska nå målen, men jag tror inte att de mår bra av det alla gånger." säger hon. "Man tappar liksom helheten kring eleven för varje litet delmål måste nås."

Diana arbetar för närvarande som specialpedagog med barn i de tidigare skolåren. Där sätter man inte betyg, men har nationella prov för att se att eleverna kan vad de ska kunna i slutet av år fem. Hon berättar att förr kom direktiv uppifrån. Nu inbjuder ledningen till en dialog om hur man tillsammans ska nå målen. De nya dialogerna i skolan har gjort den roligare. De här yngre eleverna tänker inte i vardagsarbetet på att de ska nå vissa bestämda mål. Däremot har skolans fokusering på mål lett till att lärare och elever reflekterar mer tillsammans över

lärandet. Diana berättar att hon har erfarenhet som förälder till gymnasieelever. Där menar hon att betygssystemet förorsakar stress hos eleverna.

Föreställningskartorna

Ett mönster som man kan se i de flesta kartor är att ytan har delats upp i två delar. En del som representerar positiva saker med målstyrning, som mer ordning, struktur och tydlighet. I en annan del av det stora papperet sitter lappar med ord som stress, press, betygshysteri osv. Denna tudelning av uppfattningen om målstyrningens konsekvenser präglar också intervjuerna i övrigt.

Effektivare undervisning?

Enligt Foucault är en form av makt i skolan den ”disciplinära makttypen”. Den utövas genom att individerna isoleras. De blir då mer hanterliga. Målstyrningen av skolan är ju ett förtydligande av individualiseringen. Fokus riktas då mer på att varje individ ska uppnå målen. Man gör individuella studieplaner och åtgärdsprogram. Den regelstyrda skolan var med sina direktiv mer inriktad på gemensamma upplevelser och betraktade därigenom eleverna mer som ett kollektiv. För det mesta upplevs detta numer som att skolan på ett bättre sätt tar hand om individerna, men man har onekligen med detta isolerande betraktelsesätt också uppnått en ökad styrning av och ”press” på eleverna. I mina intervjuer finns inget stöd för att eleverna lär sig mer i skolan sedan den blivit målstyrd. Visserligen anser Bengt att skolarbetet har blivit tydligare och bredare av de nya kursplanerna med mål. I ämnet idrott så är det inte längre idrottsprestationer som gäller. Man får inte betyg efter hur högt man hoppar eller hur fort man springer. Läroplanen har fått många fler och andra moment som breddar både undervisningen och lärarnas syn på eleverna som individer. Eleverna får nu lära sig fler olika saker.

Nästan alla intervjupersoner menade dock att man nuförtiden missar andra bredare, mer övergripande värden. Fokuseringen blir för stark på måluppfyllelse och betyg. Till exempel menar Birgit att innehållet i undervisningen har blivit snävare. ”Man fixerar så mycket på de definierade målen och gör dem väldigt konkreta. Men det blir så många att andra värden går förlorade. Det är svårare nu att ge en helhet, hur saker och ting hänger ihop.”

Anna anser att ett alltför stort ansvar har lagts på eleverna: Nya arbetsformer och krav på ökad medvetenhet passar inte för grundskolans elever. De flesta elever, även i grundskolans

högre år är inte så mogna att de kan ta ansvar och reflektera över sina studier i termer av mål. Man diskuterar mål med eleverna, men eleverna lär sig inte mer i detta nya system.

Lustfyllt lärande?

Lusten är inte rationell. Den består av känslor, drömmar och fantasier. Weber menade att när rationaliteten börjar styras av mål, så förskjuts uppmärksamheten från de affektiva, känslomässiga och värdegrundande rationaliteterna. Weber, (1986) Denna övergång till att mer styras av förnuft och mål kan därför hämma lusten i lärandet. Jag försökte i mina intervjuer få fram om lärarna tyckte att tydliga kunskapsmål kunde vara till hjälp för att uppmuntra och berömma elevernas resultat, men jag fick inte fram något sådant. Här gäller det också att förstå skillnaden mellan att känna lust i själva lärandet och att känna det lustfyllt i att få ett bra betyg. De som får höga betyg tycker förstås att det känns bra och att det är ett resultat av slitsam skolgång, men det behöver ju inte innebära att själva lärandet har varit lustfyllt. De flesta av de intervjuade lärarna tycker inte att skolan har blivit roligare. Några menar att det för deras egen del har blivit mer diskussion och dialog i skolan och ser det som en positiv följd av övergången till målstyrning.

Den fokusering kring mål som skett i skolan har i mina intervjuer tilldelats egenskaper som liknar Webers målrationellitet. De intervjuade lärarna berättar om hur talet om och tankarna på att uppnå olika studiemål har skalat bort andra mänskliga värden som var viktiga i den tidigare skolan. Det är svårare nu att ge en helhet, visa hur saker och ting hänger ihop. I den tidigare skolan fick man "en helhet, en komplett förståelse för saker och ting." Nu tycker Birgit att det blir fragmentariskt på något sätt:

"... om det händer något ute som jag som lärare känner att klassen är intresserad av, då får jag dem intresserade av det. Jag ägnar mig åt det. Då får jag sedan med dem på andra saker 'på köpet' för jag har... fått dem på gott humör" ... "Det tror jag att man många gånger tappar i dag i den här stressen att hinna nå målen. Fortfarande är det många mål att nå. Det fyller hela dagarna och mycket mer... oj oj oj..."

Carina är av samma uppfattning. Hon tror inte att skolan har blivit effektivare eller att eleverna lär sig mer även om det var meningen. "Det kan bli lite fyrkantigt ibland... .. med den här pressen." Hon upplever att det ska vara så effektivt att man inte hinner med att ta upp intressanta saker, göra studiebesök och så vidare.

Denna förskjutning av grunden till skolarbetet har gett eleverna en annan syn på skolan. Livet i skolan smalnar av när man fokuserar arbetet på måluppfyllelse. Det var nog så Weber menade, när han sa att naturen förlorade sin mystik och förtrollning, när den började beskrivas med mätningar och förklaringar. (Zetterberg, 1986)

Stressigare skola?

Den tydligaste gemensamma erfarenheten hos de intervjuade lärarna, är att övergången till en målstyrd skola har gjort att både lärare och elever har känt sig mer pressade och upplevt mer stress. Detta är tydligast uttryckt av de lärare som undervisar äldre elever i en skola med målrelaterade betyg. Enligt Weber så innebär målfokuseringen att man bortser från känslor och i stället handlar med förnuft. Det märks tydligast i lärarnas stress att hinna med att uppnå alla mål, på de breda, sociala värdenas bekostnad. "Betygshysterin" tar förstås även en alltför stor plats i elevernas liv. Det är ju rationellt om man bara ser till målen. Enligt Weber så ökar detta individens autonomi. Den individuella friheten är den ena sidan av detta mynt, medan den isolerande egoismen i form av beräknande rationalitet är den andra.

Foucault såg hur makten genom tiderna har flyttats från härskaren till befolkningen. I vår skola har övergången till målstyrning även inneburit en sådan maktförskjutning. Skolan har decentraliserats och de centrala direktiven för själva verksamheten har tagits bort. Men en sådan process gör enligt Foucault inte att kraften i styrningen minskar. Den blir i stället spridd i olika tekniker. I mina intervjuer uttrycks hur betygs- och kurssystem har varit blivit kraftfulla styrtekniker. De har varit de dominerande drivkrafterna för arbete, motivation och måluppfyllelse, åtminstone för eleverna i de högre åldrarna. Den lärare jag intervjuat som inte diskuterar målen med eleverna, inte ens i betygstermer, tycker inte att skolan har blivit stressigare. Men de övriga lärarna ser en ökad stress som ett resultat av övergången till målstyrning.

Birgit som arbetar på gymnasiet anser att den gamla gymnasieskolan var lugnare och man arbetade för en helhet på ett helt annat sätt. Hon upplever att skolan har blivit mer stressande: "Det är en stress kring alla de här målen... både hos lärare och elever. Lärarna är oerhört stressade av tiden... alltså av målen... att man ska hinna nå alla mål, vilket vi vet är jättesvårt ibland." Diana som har erfarenhet som förälder till gymnasieelever bekräftar detta.

Där orsakar betygssystemet stress hos eleverna, anser hon. ”Det är mycket stressande. Det är det. Så det är nog många som mår dåligt där.”

Vinnare och förlorare?

Lärarna berättar för mig att eftersom skolan har blivit mer strukturerad med tydligare mål, så har det för de duktiga, ambitiösa och studiemotiverade eleverna på det viset blivit en förbättring. De har fått lättare att ha koll på sina studier. Å andra sidan har detta i många fall resulterat i att de har upplevt mer stress. Enligt de lärare jag har intervjuat mår många elever dåligt av skolans press och stress. Detta gäller både hög- och lågpresterande elever. Anna ser hur de duktiga flickorna blivit mer stressade:

”Ja, de kan bli så stressade att de gråter när de inte får MVG. De kan känna sig helt förtvivlade när de inte får det högsta betyget, ja. Och det tycker jag har på något sätt ökat. Om man får G så räknas man egentligen inte riktigt. Det tänkandet finns att G är dåligt...”

Men de som drabbats mest negativt av övergången till målstyrning är de elever som av olika anledningar har svårt att nå målet godkänd. Foucaults regementalitet skapar människor som själva väljer att vara produktiva och nyttiga. Denna form av maktutövning innebär att individen själv måste besitta en högre grad av medvetenhet samt kunna och vilja ta på sig ett större ansvar. Det innebär alltså högre krav på individen. De lärare jag har intervjuat har berättat om hur sådana ökade krav har försvårat tillvaron i skolan för de svagaste eleverna, de som inte når de uppställda målen. De är förlorarna. Dessa elever ”jagas” med åtgärdsprogram och extralektioner, vilket sällan gör skolan och lärandet mer lustfyllt.

Carina: ”... Men pressen är då väldigt stor på svaga elever. Den är fruktansvärt stor. För de får hela tiden från alla möjliga håll veta att nu måste du avsätta tid här och nu måste vi jobba på den här tiden för att du ska hinna med det här och... På det viset har det ju blivit så tydligt att man inte duger.”

Sammanfattning

Som Foucaults väv av maktrelationer har målstyrningens effekter haft en disciplinerande inverkan i skolan. Både lärarnas och elevernas vardag har påverkats. De lärare jag har intervjuat tycker inte att skolan har blivit effektivare eller att eleverna lär sig mer i den nya skolan. Naturligtvis spelar många faktorer in, men ingen av intervjupersonerna ser någon koppling mellan elevernas studieresultat och övergången till målstyrning. Lärarnas föreställningskartor och de transkriberade intervjuerna visar att övergången till målstyrning har upplevts både positivt och negativt: Lärarna och de duktigaste eleverna har fått hjälp av målformuleringarna att strukturera och planera sitt arbete. Några lärare menade också att diskussionen och kommunikationen mellan lärarna om deras arbete har ökat. Men dessa saker är de enda tecken lärarna ser på att skolan blivit roligare. Det mesta som framkommit har varit negativt. Upplevelsen av stress, både bland lärare och bland elever uppges ha ökat som en direkt följd av målstyrningen. De intervjuade lärarna tycker att de svagaste eleverna har fått det svårare. Därtill anser nästan alla att fokuseringen på konkreta kunskapsmål har blivit så stark att andra bredare värden, förståelse av sammanhang, sociala frågor mm kommit i skymundan. Tillvaron i skolan har uppenbarligen blivit mer rationell.

Avslutande reflektioner

Jag har fått fram många synpunkter på hur målstyrningen fungerar i skolan. Jag gjorde denna studie 2004 och den kan därigenom ses som ett tidsdokument. Det är ungefär tio år sedan de nya läroplanerna infördes. Skolverkets nationella utvärdering NU03, som publicerades i slutfasen av detta uppsatsarbete, innehåller många liknande resultat och bekräftar vad jag fått fram. Skolverket fastslår bland annat att målstyrningen inte fungerar som det var tänkt. Man konstaterar till exempel att målen används minst vid bedömningar i de praktiska ämnena. (Skolverket, 2004) Jag intervjuade Bengt, som är idrottslärare, och han bekräftar detta. Där är det fortfarande aktiviteter, som till exempel formen av deltagande som bedöms.

Lärarna tyckte att det var givande och intressant att bli intervjuade. Flera sa spontant efter intervjun att den hade satt igång tankar på ett sätt som man saknar annars. ”Man borde prata om sånt här oftare.” Jag tror att skolans tröghet till stor del beror på att det inte finns några mötesplatser där man problematiserar och hanterar sitt arbete på en högre intellektuell nivå. Det finns ingen tradition av detta. Lärarnas professionella yrkesspråk är inte utvecklat mer än till att man byter lektionstips med varandra. Avståndet till de akademiska pedagogiska teorierna är alldeles för stort. Det finns dessutom ett slags naivt ideal, där teorier, ideologi och pedagogik betraktas som något suspekt och främmande. Jag har till och med mött intentioner att man i alla dokument och beskrivningar av arbetet ska använda ett språk som alla föräldrar och till och med eleverna ska förstå.

Enligt Skolverkets attitydundersökningar så har inte stressen minskat i skolan det senaste decenniet. Flickor upplever sig mer stressade nu än för tio år sedan. (Skolverket, 2004) Vad är det som stressar? Ja det kan man verkligen undra. Den frågan är lika svår att besvara som varför utmattningsdepressionerna ökar. Men i skolan kan man ju börja med att titta på vilka budskap målstyrningen ger. Man kan ju bara tänka sig vilka konsekvenser dessa bedömningar kan få för självbilden: ”Du har inte nått målen”, ”Du är icke godkänd”, ”Du är godkänd”, ”Du är väl godkänd”, Du är mycket väl godkänd”.

Även lärarna känner sig mer stressade. Skolverket tar även upp detta i *Nationella Utvärderingen 2003*. Där tas målen upp som en orsak till stress: Många lärare tycker att antalet mål och tolkningen av dem är svårt och stressande. "Målträngseln" har ökat i

läroplanen. "En möjlig väg är att - utan att därför sänka ambitionsnivån minska antalet huvudsakliga ämnesmål" (Skolverket, 2004, s.129 f) Det tror jag skulle vara ett sätt att lindra de negativa effekter som målstyrningen har i dag. Tydligare förklaringar från Skolverket om hur målen ska användas skulle också underlätta den vardagliga nyttan med dem. Därtill måste man utveckla mötesplatser där lärare kommer igång och problematiserar sitt arbete på en ny professionell nivå. I den Nationella utvärderingen 2003 ges flera tips på innehåll i lärarnas kompetensutveckling. Här är ett exempel på hur flera av de målstyrningsproblem som jag har belyst kan integreras i ett utvecklingsarbete:

”Ett genomgående drag är att ämneslärare, framför allt i idrott och hälsa, musik, bild samt i de samhälls- och naturorienterade ämnena, menar att det behövs *mer tid* för att kursplanernas alla mål ska kunna uppnås. Önskan om mer tid kan bara lösas på två sätt - antingen minskas tiden från något annat ämne eller så förlängs skoldagen och /eller skolarbetet.” (Skolverket, 2004, s.130) Skolverket föreslår sedan att en annan lösning kan vara att ge eleverna mer sammanhang: "Om styrdokumentet kan ge en tydligare tolkningsbas för elever och lärare, ger detta i sin tur möjligheter för hela grundskolans verksamhet att organisera sig så att eleverna i stället för att försöka uppnå en mängd 'separata mål i separata ämnen' upplever mer sammanhang. En sådan helhetssyn är grundläggande för elevernas motivation och därmed för förståelsen och lusten att lära." (Skolverket, 2004, s.131)

Flera av de lärare jag har intervjuat har berättat om hur de upplever att en av målstyrningens negativa konsekvenser har varit att bredden och upplevelsen av sammanhang har minskat. Här resonerar skolverket alltså kring att just en ökad upplevelse av sammanhang skulle kunna vara en lösning på den "målträngsel" som upplevs som stressande i skolan. Man menar också att vi här skulle kunna finna en grund för att öka elevernas motivation och lust att lära. Vilket var en annan av de frågeställningar jag hade i denna uppsats.

Det är kanske som läraren Carina sa när vi talade om att det var meningen att skolan skulle bli bättre med målstyrning. "Det har ju inte riktigt blivit det. Men det är kanske för kort tid. Man vet ju aldrig..."

Förslag till vidare forskning:

Under arbetet med denna uppsats har förstås nya frågor dykt upp som verkar intressanta. Man skulle till exempel kunna ifrågasätta målstyrningen som grundtanke. Passar målstyrning i skolan över huvud taget? Vilka alternativ finns? När ska beslutet om målstyrning utvärderas och omprövas? När Skolverket frågar, så frågar de om hur målstyrningen fungerar och efterlevs. Inte om det är bra med målstyrning.

Sedan skulle man kunna fråga eleverna om hur de upplever att styras med mål. Det kan vara svårt att riktigt kunna se elevperspektivet för själva förändringen, men man kan kanske fråga nuvarande elever om deras upplevelse av att gå i målstyrd skola. Eventuellt tillsammans med deras föräldrar om hur de upplevt sin skolgång. Det kunde bli intressanta möten.

Det jag har gjort är en kvalitativ studie för att belysa några lärares uppfattningar om skolan. En större kvantitativ datainsamling skulle kunna ge en annan, generaliserbar information om hur svenska lärare upplever målstyrningen av skolan.

Referenser:

Litteratur:

- Dahlberg, G. (2002). Är olikheten vår största likhet? *Locus, tidskriften för forskning om barn och ungdomar*, (2). Lärarhögskolan i Stockholm.
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. (2004). Regementalitet. *Tidskriften Fronesis*, (14-15).
- Gadamer, H-G. (1960): Melberg, Arne (urval, inledning och översättning)(1997). *Sanning och metod*. Göteborg: Daidalos.
- Gustafsson, C. (1999). Ramfaktorer och pedagogiskt utvecklingsarbete. I tidskriften *Pedagogisk forskning i Sverige*. (1) (43-57)
- Hultqvist, K. & Peterson, K. (1995). *Foucault, namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*. Stockholm: HLS förlag.
- Hörnqvist, M. (1996). *Foucaults maktanalys*. Karlstad: Carlsson Bokförlag.
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Pihlgren, G. & Svensson, A. (1989). *Målstyrning - 90-talets ledningsform för offentlig verksamhet*. Stockholm: Liber AB
- Richardson, Gunnar (1990) *Svensk utbildningshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Rombach, B. (1991). *Det går inte att styra med mål!* Lund: Studentlitteratur.
- Romhed, R.(1999). Artikel i Alexandersson, M. (red.), *Styrning på villovägar*. Lund: Studentlitteratur.
- Rose, Nikolas, (1995). *Politisk styrning, auktoritet och expertis i den avancerade liberalismen*. I Hultqvist, Kenneth & Peterson, Kenneth (red), *Foucault – namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*, Stockholm: HLS Förlag
- Skolverket, (2004). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*. Stockholm: Fritzes.
- Skolöverstyrelsen. (1980). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Liber UtbildningsFörlaget.
- Utbildningsdepartementet. (1985). Skollag (SFS: 1985:1100)
- Utbildningsdepartementet. (1992). Gymnasieförordning (SFS: 1992:394)
- Utbildningsdepartementet. (1994). Grundskoleförordning (SFS: 1994:1194)
- Utbildningsdepartementet. (1998).. *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet - Lpo94*. Stockholm: Fritzes.
- Weber, M. (1983). *Ekonomi och samhälle Del 1. Förståelsesociologins grunder*. Lund: Argos.
- Weber, M. (1986). *Kapitalismens uppkomst*. Stockholm: Ratio.

Internetkällor:

- Karlstads universitet, pedagogiska institutionen. *Om att arbeta med föreställningskartor*:
<http://www.pbs.kau.se/pdf/forestallningskartor.pdf> 2004-04-25
- Zetterberg, H.(1986). Seminarium om *Rationalitetens gränser* Yxtaholm den 27-28 oktober 1986
<http://www.zetterberg.org/Papers/ppr1987.htm> 2004-07-31

Bilaga:

Bilaga 1

Intervjuguide

Del 1: Föreställningskarta

Berätta om målstyrning av skolans verksamhet!

Del 2: Intervjufrågor

Hur har vardagsarbetet förändrats?

Effektivare?

Högre kvalitet

Mer seriöst?

Roligare?

Hur har lärarnas kontakt med eleverna förändrats?

Beträffande genomförandet av studierna

Beträffande innehållet, kunskaperna

Beträffande elevernas medvetenhet om mål

Socialt?

Hur har kontakten mellan eleverna förändrats?

Samarbete

Konkurrens

Hur har elevernas skolsituation förändrats?

Elevernas "koll" på sin studiesituation?

Trivsel?

Stress?

Ser eleverna på sin skolgång på ett annat sätt nu?

Mening

Medvetenhet?

Framtidskoppling?

Lär eleverna sig mer i den nya skolan?

Kunskaper - färdigheter?

Studieteknik?

Har målstyrningen fått andra konsekvenser, t ex för elevernas liv utanför skolan?

Kamratskap – socialt

Mognad

Optimism – framtidstro

Livslust – glädje

Fritidsaktiviteter

Har skolan blivit bättre eller sämre de senaste 10 åren? Motivera.

Beror förändringen på införandet av målstyrning?

Har du blivit effektivare i och med tydligare mål, individuella mål osv?

Har den ökade uppmärksamheten på resultat från skolledningen gjort dig effektivare?

Har eleverna blivit effektivare i och med tydligare mål, individuella mål osv?

Har den ökade uppmärksamheten på resultat från lärarna gjort eleverna effektivare?

Vilka elever är vinnare och vilka är förlorare i den nya målmedvetna skolan?